

‘Als het kwaad goede mensen treft’

Onze eerste wervingsavond hebben we achter de rug: dinsdagavond 16 mei 2017 in het Markehuus. Op een mooie zomeravond, een lezing van hoge kwaliteit tvg-waardig, een didaktiek met veel interacties zodat we elkaar konden vormen en toerusten, en de koffie/thee smaakten als van ouds! Kortom: een prima avond waar je best een auto- of fietsrit voor over kon hebben. Ds.Cees Huisman, predikant Protestantse gemeente te Meppel, voorzag ons van het nodige denkwerk, en door de lijn in zijn verhaal en zijn rustige toon was het meer dan genieten van theologie op z'n best.

Onze avondvoorzitter Chris Dees, docent en bestuurslid TVG Assen, leidde de avond in waarbij hij gebruik maakte van het gedachtegoed van Liesbeth Dessens, die een vergadering van de RvK Arnhem als volgt opende (uit Nieuwsbrief Flits landelijke RvK, mei 2017):

‘In ieder mens is goed en kwaad. Als je bent geboren in een land en in een tijd waar niemand je vrouw en kinderen komt vermoorden en niemand komt je vragen andermans vrouw en kinderen te vermoorden, dan heb je geluk. Maar dat geluk betekent nog niet dat je een beter mens bent. Zodra je zo hoogmoedig bent om dat te denken, wordt het gevaarlijk. Zij die doden zijn mensen, zij die gedood worden ook.

De vraag is: hoe kun je het kwaad in jezelf beteugelen

Door het gesprek met jezelf aan te gaan. Door na te denken over de betekenis van je daden, zowel voor jezelf als voor anderen.

Dat is niet voor ieder even gemakkelijk. Sommige mensen hebben een slechte start in hun leven, doordat zij in hun jeugd vernederd en/of mishandeld worden of geestelijk beperkt geboren worden of geboren worden in een samenleving waar misdaad de norm is.

In een samenleving waar vrijheid heerst is denken mogelijk. Dan valt je denken niet kritiekloos samen met begeerte, driften en emoties. Je beoordeelt jezelf voortdurend. Mensen die normoverschrijdend gedrag vertonen en die tot verantwoording worden geroepen, beroepen zich vaak op anderen. In de vorm van: ‘Het was een opdracht’, ‘Het was een order’, ‘Anderen deden het ook’. Conformisme, groepsdwang, groepsloyaliteit, een gepolariseerd wij-zij denken bevordert zulk gedrag. Dit alles draagt bij tot het uitbesteden van het geweten en geeft ruim baan aan gedachteloosheid.

Hoe is dit alles te voorkomen?

Op individueel niveau: door een liefdevolle opvoeding te geven, door waakzaam te zijn, gevoelig, empathisch en door een droom te koesteren die meer omvat dan het eigen leven.

Op psychosociaal niveau: door gevoelens van onrecht om te zetten in het organiseren van tegenspraak/burgerlijke ongehoorzaamheid.

Op maatschappelijk niveau: door het bestaan van beschermende instituties, die ruimte voor diversiteit geven.

Het blijkt dat moraliteit te trainen is. Door te denken, zodat het geweten scherp en waakzaam wordt, is en blijft. Met de woorden van Gerrit Komrij: 'Zolang ik mijn gehate ik maar ken en in de gaten houd, ben ik niet bang. Elk uur van lauwheid is een uur te lang'. Tot zover Liesbeth Dessens.

Dit alles deed hem denken aan een hoogstaand item uit de islam: je hebt de grote jihad en de kleine. De grote jihad is de strijd in jezelf om goed te doen en een beter mens te worden en te zijn. De kleine jihad valt dan te vergelijken met wat we dan wel noemen 'de heilige oorlog'. Opvallend is dat de strijd in jezelf vooraf gaat aan de strijd in welke oorlog dan ook en waar dan ook.

Daarna gaf hij het woord aan Ds.Cees Huisman: 'Als het kwaad goede mensen treft'. *Wat gebeurt er dan met je geloof in een algoede, alwijze en albesturende God?*

De Engelse acteur en komiek Stephen Fry windt er in zijn shows geen doekjes om en sommige mensen willen hem graag vervolgen wegens godslastering. Hij zegt dat hij atheïst is, maar hij doet toch zijn uiterste best om God aan te klagen, omdat Hij de ergste dingen in de wereld laat gebeuren en wellicht ook in regie heeft. Iemand vroeg hem, wat hij zou zeggen, als hij na zijn dood toch voor de rechterstoel van God kwam te staan. Hij antwoordde: "Ik zou zeggen: Kinderen en botkanker, hoe durf je? ...hoe durft u een wereld te scheppen, waar zoveel ellende is zonder dat wij er schuld aan hebben? Dat is pure kwaadaardigheid".

Deze schampere en felle aantijgingen komen niet uit de lucht vallen, maar zijn ergens tegen gericht. Is dat louter vijandigheid? En gaan wij er schouderophalend en afwijzend aan voorbij door te zeggen...ach, ja het zijn typisch atheïsten die zo redeneren. Of kunnen we er ook nog iets anders in horen en kunnen zij eraan bijdragen, dat wij ook zelf ons beeld van God gaan zuiveren van misverstanden?

Vraag:

Hoe kijkt u tegen de uitlatingen over God aan, zoals naar voren gebracht door Stephen Fry? Zou u hem willen vervolgen wegens Godslastering of neemt u eerder zijn 'kritiek' ter harte?

Als God dan almachtig is en als van Hem gezegd wordt dat Hij voluit liefde is, hoe kan het dan, dat er zoveel leed en ellende in de wereld is? Hoe kan ik in een wel-willende God geloven, wanneer mijn leven voortdurend bedreigd wordt en zich aan de rand van de afgrond bevindt. Wat heb ik aan zo'n God? Bestaat die God wel? En zo ja, waar kan ik Hem vinden dan of waar laat Hij iets van zich zien?

De vraag naar de wijze waarop God de wereld bestuurt en wat dat betekent voor de gelovige mens is misschien al zo oud als het Godsgeloof zelf. In de Bijbel zelf wordt die vraag eigenlijk al opgeworpen. Ik denk dan m.n. aan het boek Job.

Het denken over rampen, die grote groepen mensen op een willekeurige manier treffen,

vormt nog steeds aanleiding tot debat en als we preken lezen, die in 1953 gehouden werden vanaf menig kansel dan zouden we dezelfde opmerkingen horen als toen: het kwaad heeft goede mensen getroffen, maar zijn de mensen wel zo goed, zo wordt gesuggereerd. Is het geen straf op de zonde?

Aan Jezus werd ook gevraagd of de mensen, die onder de toren van Siloam terecht waren gekomen meer gezondigd hadden dan anderen of de blindgeborene of hij of zijn ouders soms gezondigd hadden ... en dan ontkent Jezus ten enenmale een verband tussen het één en het andere.

En dan Annie M.G. Schmidt (1911-1995) 'Er zit een wurm in de juttepeer'.

1. Er zit een wurm in onze juttepeer
Dat weten we nu zo zoetjesaan wel zeker.
Het ligt misschien, wie weet, wel aan de kweker
Of aan de groenteman, of aan het weer.

2. De ene mens denkt aldoor vol verdriet:
Hoe komt die wurm erin. Hij wil het weten.
Enz.

Het is een humoristisch gedichtje met een serieuze ondertoon. Want als je goed leest dan gaat het om onze mogelijke antwoorden op het kwaad in de wereld, in ons leven. Er is een zoektocht naar de oorzaak ervan of de vraag naar de keuze die je hebt om er mee om te gaan: alles slikken of eromheen eten.

Wat is het beste? Wat kan ik het beste doen?

En er is de houding van het verzet: hoe kan ik het kwaad overwinnen? Maar we lijken machteloos te staan tegenover het overweldigende kwaad.

Of er is ook de houding van "alles slikken" ... het komt zoals het komt en het is goed, ook al is het kwaad. Maar is dat wel vol te houden?

En dan tenslotte de mens, die erom heen eet, die de vreugde in het leven niet laat bederven door het kwaad.

Zo zet Annie Schmidt het probleem in de grondverf voor ons neer.

Vraag:

Wat betekent de belijdenis, dat God 'almachtig' is voor u? Probeer samen enkele nuances aan te brengen of zou u liever spreken over de 'machteloosheid' van God?

Ik wil nu graag drie theologen bij u introduceren, die door hun manier van theologiseren de theodicee-vraag in een ander licht plaatsen. Zij gaan ook uit van een ander Godsbeeld, niet een verticaal, maar een horizontaal Godsbeeld.

De eerste, die ik noem is Jürgen Moltmann, geboren in Duitsland in 1926. In het kader van ons onderwerp vanavond is zijn meest in het oog springende werk "Der gekreuzigte Gott. Das Kreuz Christi als Grund und Kritik christlicher Theologie".

Moltmann gaat het hebben over de onmacht van God, zijn machteloosheid, zoals ook uit het

leven en lijden van Jezus is af te lezen. Jezus weigert aan het einde van zijn leven een beroep te doen op een legioen engelen, maar hij verdraagt het lijden en onrecht hem aangedaan en zo laat God zich in hem kennen. God wordt gekruisigd – de oude, almachtige God verdwijnt achter de horizon, wat we te zien krijgen is een machteloze God. Maar dat is niet het einde van het verhaal. Pasen geeft weer hoop en perspectief. Achter de machteloze God daagt de God van Pasen, van hoop en opstanding. Maar in de alledaagse, bittere realiteit leren wij God vooral kennen als de gekruisigde God, die meelijdt met ons mensen en met ons ten onder gaat.

De 2^e theoloog, die ik wil noemen is Paul Tillich. Hij leefde van 1886-1965. Tot zijn 47^e levensjaar in Duitsland, maar vanaf 1933 tot aan zijn dood in de VS, als hoogleraar aan het Union Seminary en na zijn pensionering aan de Harvard University in Boston.

Volgens Tillich komt het woord 'God' ter sprake, zodra mensen zich gewonnen geven aan het Ultieme, het Onvoorwaardelijke, dat wat hun zijn en kennen teboven gaat. Voor dat Onnoembare en Onneembare zijn vele begrippen te bedenken van het Transcendente, het Oneindige, het Eeuwige, het Zijn, tot aan 'God'.

Dat wat de mens ten diepste aangaat, zijn 'ultimate concern' ('was ihm unbedingt angeht') dat noemt hij/zij zijn/haar 'God' en dat is ook iets, dat hem of haar in beslag neemt, waardoor hij gegrepen is en dat hem niet meer loslaat.

Noem het God. Verhalen en ervaringen in de Bijbel verwijzen naar die God en soms wordt die God als een Persoon voorgesteld, maar uiteraard is dat menselijkerwijs gesproken. Je kunt niet spreken over God als een handelend persoon naast andere entiteiten, want Gods Zijn omvat alles en wordt samengevat in het woord van Paulus: 'In Hem zijn wij en bewegen wij ons'. God is in ons en wij zijn in God.

Hierdoor wordt het eigenlijk onmogelijk om te vragen, waar God was toen en toen. God is altijd en overal present, als de dragende Grond, the Ground of Being, de dieptedimensie van ons bestaan.

Tenslotte John D. Caputo. Een Amerikaans filosoof en theoloog, rooms-katholiek opgegroeid. Enige jaren kloosterleven geleid en daarna hoogleraar filosofie geworden en groot kenner van het post-modernisme en m.n. van de Franse filosoof Jacques Derrida.

Volgens Caputo is God geen wezen of een bestaande Persoon, maar eerder een 'roep' (a call). We moeten openstaan voor datgene waar de naam van God voor staat en wat er in zijn Naam zoal plaats vindt of gebeurt. 'God bestaat niet, maar Hij dringt aan, meldt zich, doet zich voor', bijv. in de schreeuw van de arme om hulp, in de roep om ontferming of om recht. Dat kan zwak en onbetekenend lijken, maar zo manifesteert zich juist de kracht van God. Vergelijk het met de liefde. De liefde bestaat als zodanig niet, maar toch kan de liefde grote dingen tot stand brengen en het onmogelijke mogelijk maken. Zo is het ook met God. De stem van God hoort in het gebeuren, in dat wat jou raakt en onder het beslag waarvan je niet onderuit komt. Precies zoals ook afleesbaar is uit het verhaal van Jezus, die zich laat kennen in de rechteloze en de arme, de zieke en de vernederde en in zijn identificatie met hen is en laat zien wie God is.

Kortom: deze theologen hebben deze 'waaromvraag' van ons niet opgelost, maar op zijn minst ongeldig verklaard. De vraag naar God in het persoonlijke of het wereldlijden zal altijd blijven en met Jezus kunnen wij meebidden: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij verlaten?' Maar een afdoend of oplossend antwoord wordt niet gegeven.

Zijn troostend slotwoord was: Maar in de Godverlatenheid is God meer nabij dan ooit, want Hij kent onze zwakheid van binnen uit en Hij bidt even hard mee om de komst van Zijn Rijk als wijzelf. Dat is het vreemde geheim van de menswording Gods en in die zwakte ligt nu juist Gods kracht.

Gespreksvraag:

1. Hebt u elementen in de theologie van Moltmann, Tillich of Caputo ontdekt, die u een andere richting kunnen wijzen in het nadenken over God en het kwaad in de wereld?
2. Welke gedachten zou u willen betwisten en waarom?

Samengevat door Chris Dees, 07-06-2017. De integrale tekst van zijn lezing wordt opgenomen in de landelijke Nieuwsbrief 'Weer in Vorm' nr. 13, uitg. okt. 2017. Zie de landelijke website van de Protestantse kerk onder www.protestantsekerk.nl/tvg en onder de kop *Organisatie* klikken op *nieuwsbrief in Vorm 13*.